

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelsete lasteasutuste õpetaja õppekava

Viktoria Valujevski
**EESTIKEELSES LASTEAIAS KÄIVATE MUUKEELSETE LASTE
VANEMATE ARVAMUS OMA LAPSE ESIMESE KEELE ARENGU
KOHTA**
bakalaureusetöö

Juhendaja: Meeli Väljaots
Kaasjuhendaja: Esta Sikkal

Läbiv pealkiri: muukeelse lapse esimese keele areng

KAITSMISELE LUBATUD
Juhendaja: Meeli Väljaots (MA)
.....
(allkiri ja kuupäev)
Kaasjuhendaja: Esta Sikkal (MA)
.....
(allkiri ja kuupäev)
Kaitsmiskomisjoni esimees: Airi Niilo
.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

Eestikeelses lasteaias käivate muukeelsete laste vanemate arvamus oma lapse esimese keele arengu kohta

Tänapäeval on Eestis muukeelsete inimeste seas üha enam muutunud aktuaalseks huvi panna oma laps eestikeelses õppeasutusse, lootes sellega tagada lapsele parem haridustee. Esiplaanile tuleb riigikeele omandamine, kuid sealjuures ei arvestata, et lapse teise keele arengu varjus võib kannatada emakeeleoskus. Käesoleva töö eesmärk oli selgitada välja, mida arvavad eestikeelses lasteaias käivate eesti keelest erineva emakeelega laste vanemad oma lapse esimese keele arengu kohta. Eesmärgi täitmiseks viidi läbi intervjuud muukeelsete koolieelikute lastevanematega, kelle lapsed käivad eestikeelses lasteaias. Saadud tulemused näitasid, et isegi kui lastevanemad jäid suhteliselt rahule oma laste emakeeleoskusega, arvasid kõik üksmeelselt, et seda tuleks veel arendada. Kõik intervjueritavad pidasid emakeele oskust laste elus vajalikuks osaks, et suhelda vanematega ning luua kontakt sugulastega.

Märksõnad: muukeelne laps, emakeel, esimese keele areng, keelekadu

Abstract

Non-Estonian parents' opinion about their child's first language skills, who attend Estonian preschool.

Nowadays in Estonia it becomes very popular between non-Estonian parents to put their children into an Estonian preschool, as they are trying to ensure a better educational itinerary. First of all the parents worry about the acquisition of skills in the national language, so that the child's mother tongue stays in the shadow of the second language development. The aim of this work was to find out what non-Estonian parents think about their child's first language skills as they are in the Estonian-language preschool enrolment. The purpose was carried out of interviews with non-Estonian parents, whose children are attending in Estonian kindergarten. The obtained results showed that, even if the parents were relatively fine with their children's first language skills, they thought and all agree that it could be better. All of the interviewees considered that the first language skills have to become a part of the child's life to communicate with their parents and establish contact with relatives.

Keywords: non-Estonian learner, mother language, first language skills, language attrition

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract	3
1. Sissejuhatus	5
1.1. Töös kasutatavad mõisted.....	5
1.2. Muukeelne laps eestikeelses lasteaias	8
1.3. Lapse keeleline areng, kakskeelsuse teke ja emakeele roll	9
1.4. Varasemad uuringud	10
1.5. Uurimuse eesmärk ja uurimusküsimuste teke.....	12
2. Metoodika	13
2.1. Valim.....	13
2.2. Mõõtvahend	14
2.3. Uurimiseetika.....	14
2.4. Protseduur	15
2.5. Kodeerimine ja kategooriate moodustamine	15
3. Tulemused.....	17
4. Arutelu	24
4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus.....	27
Tänuõnad.....	27
Autorsuse kinnitus.....	27
Kasutatud kirjandus	28
Lisa 1. Intervjuu küsimused	

1. Sissejuhatus

Meie ühiskonnas, nii Eestis kui ka mujal maailmas, valitseb olukord, kus rahvuste segunemine toob endaga kaasa ka keelte mitmekesisuse ehk suurem osa elanikest kasutavad igapäevaelus kahte või enam keelt (Krusell, 2008). Keel on inimese üks moodustest ennast väljendada ning on tähtis, usaldusväärne ja stabiilne elu osa, mida on võimalik alati endaga kaasa viia, eriti maailmas, kus piirid ja eluviis kogu aeg muutuvad (Протасова & Родина, 2005). Tänapäeva maailmas kasutab suur osa inimestest mitut keelt ning kakskeelsus ühiskonnas on juba normiks saanud. Paljud perekonnad, kelle kodukeel erineb riigikeelest, otsustavad oma lapse panna riigikeelsesse lasteaeda, mis on lapsevanemate tõsine otsus (Haridus- ja Teadusministeerium, s.a.). Eesti Vabariigi põhiseadus (1992) ütleb, et “igaühel on õigus saada eestikeelset õpetust” ning “laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel” (para 37).

Kakskeelsuse uurimisel kerkivad esile mitmed küsimused ja olukorrad, mis hõlmavad enamasti lapse arengut ja hakkamasaamist. Selle termini alla mahub mitu kahe keele valdamise tasandit. Emakeele omandamine on väga oluline, kuna see on lapse mõtlemise ja tunnete väljendamiseks vajalik alus. Emakeel aitab kaasa lapse identiteedi kujunemisele ning aitab arendada lapse teadmisi (Schwartz, 2013). Emakeel on kultuuri integreerimise faktoriks, mille kasutamine peab olema võimalik kõikides eluvaldkondades (Hint, 2002). Seega peaks riigikeelne lasteaed toetama muuhulgas laste esimese keele arengut, sest emakeele kadumine võib kahjustada lapse arengu kontseptsiooni (Stechuk & Burns, 2005). Protasova ja Rodina (2005) väidavad, et immigrerudes teise riiki, paljud vanemad ei pööra emakeelele suurt tähelepanu, kuna arvavad, et laps, olles teises keelekeskkonnas, vajab ka uut emakeelt.

Käesoleva uurimistöö teoreetilises osas antakse ülevaade tähtsamatest kakskeelsusega seotud mõistetest, selgitatakse lapse keelelise arenguga seonduvat, räägitakse teise emakeelega lastest ja nende emakeele säilitamise tähtsusest. Uurimuses viiakse läbi intervjuud muud keelt rääkivate koolieelsete laste vanematega.

1.1. Töös kasutatavad mõisted

Käesolev bakalaureusetöö põhineb mitmel teoreetilisel lähenemisviisil, mis on seotud muukeelsusega. Selles peatükis seletatakse mõisted põhjalikumalt lahti.

Tänapäeval arvatakse, et suurem osa elanikest räägib oma igapäevaelus kahte või enam keelt ning seega võib arvata, et muukeelsus/ kakskeelsus on pigem norm kui erand (Baker,

2000; Hint, 2002; Николаев, 2013). Muukeelne laps on eesti keelest erineva emakeelega laps. Kuid võõrkeelses kirjanduses on kasutusel teistsugune termin, mis on *kakskeelsus*. Uurimistöõ põhimõisted *kakskeelne* ja *muukeelne* on suhteliselt kattuvad mõisted.

Muukeelsus. Eesti keelest erineva emakeelega inimestest nimetatakse Eesti ühiskonnas muukeelseks. Muukeelsuse puhul toimub uue keele õppimine kui laps ei omandanud seda enne kolmandat eluaastat (Tuuling, 2008; Lauristin, Vare, Pedastsaar & Pavelson, 1998). Eesti keele seletav sõnaraamat (2009) väidab, et muukeelne on oma emakeelele vastand, mis sisuliselt kirjeldab kakskeelset inimest. Muukeelne laps on eesti keelest erineva emakeelega laps. Kuid võõrkeelses kirjanduses on kasutusel teistsugune termin, mis on “kakskeelsus”. Paljude autorite (Baker, 2000; Николаев, 2013; Hint, 2002; Протасова & Родина, 2005) töödes nimetatakse kakskeelsust keeleoskuseks, mille korral inimene kasutab regulaarselt mõlemat keelt igapäevases suhtluses. Ükski kahest keeltest ei ole kakskeelse isiku jaoks võõrkeel ning ühe keele teadmiste määr on väga lähedane ka teise keele oskustele. Olla kakskeelne tähendab midagi rohkemat kui lihtsalt kahe keele omandamist ja nende kasutamist. Erinevus on keeleoskuse ja keelekasutuse vahel. Mõni inimene on kompetentne mõlemas keeles, kuid üht kasutab harvem või peaaegu ei kasutagi oma igapäevastes toimingutes. Aga inimene, kes pidevalt räägib mõlemat keelt, võib olla nõrgema sõnavara ja grammatikaga ning seetõttu ka kasin rääkija (Baker, 2000). See tähendab, et mõlemad keeled peaksid olema kodukeelena kasutusel juba lapsest alates. Samuti ei ole välistatud ka olukord, kus inimene ei valda korrektselt mõlemat või ühte keelt, kuid nad on ikkagi inimesele väga lähedased (Протасова & Родина, 2005). Kasutada kahte keelt on võimas ressurss, mis võimaldab inimestel tõhusalt kommunikeerida. Kakskeelsetel lastel ilmneb tavaliselt nn. koodivahetus ehk ümberlülitumine ühelt keelelt teisele, mis sõltub, kellega ja mis kontekstis toimub vestlus. (Вахтин & Головкин, 2004). Kakskeelsuse miinuseks võib pidada lapse mõlemate keelte alaarengut. Alaarengu tunnuseks on ka see, kui laps ei suuda koolis hakkama saada üheski keeles (Baker, 2000).

Emakeel, esimene keel. Mõiste emakeel märgib keelt, mida laps omandab esimesena juba varases lapsepõlves ning sisuliselt võib seda nimetada ka esimeseks keeleks, kuna see on emakeelega kattuv mõiste (Rannut, 2004). Laps omandab emakeele vanematelt või kasvatajatelt, viibides teatud keele keskkonnas, ning kasutab seda intuiitiivselt, märguliselt ja ilma organiseeritud sunnita (Eesti keele seletav..., 2009). Ükskeelse isiku emakeele (esimese keele) määratlemisel ei teki kahtlust, sest ta on kogu aeg elanud oma ühes keelekeskkonnas (Rannut, Rannut & Verschik 2003). Mitmekeelse isiku puhul, kellel on üks keel selgelt

domineeriv, on õige pidada esimeseks ehk emakeeleks keelt, mida kõige paremini osatakse ning on omandatud esimesena varajases laple põlvest (Rannut et al., 2003).

Riigikeel. Eesti keel on meie riigikeel, mis on seadusega kehtestatud kohustuslik asjaajamis-, õppe-, teabe- ja töökeel Eesti riigis (Eesti keele seletav..., 2009). “Mitmekeelses riigis võib riigikeeleks olla rühmadevahelise suhtlemise keel, mis ei ole ühegi rühma esimene keel” (Rannut et al., 2003, lk 110). Riigikeel on keel, mis täidab sotsiaalse ja kultuuri valdkondades integratsiooni funktsiooni ning on samuti teatud riigi sümboliks (Вахтин & Головки, 2004).

Keele omandamine. Muud keelt rääkivaid lapsi tuleb vastu võtta kui keele omandajaid, sest keelt on esmalt vaja suhtlemiseks. Krashen (1982) väidab, et keele omandamine on alateadlik ja spontaanne protsess, kui teda kasutatakse suhtlemiseks. Laps võtab selle toimumisviisi omaks ja keele valdamine muutub igapäevaseks nähtuseks, mida laps teeb endastmõistetavalt, sest keelekeskkond on juba loomulikult kujul olemas (Lepik & Püssim, 2002). Laps peab tundma end loodud keskkonnas turvaliselt (Krashen, 1982). Esimese keele omandamisel arenevad lapsel keeleüksused, struktuurid ning alateadlik kujutus keskkonnast, milles toimub areng. Keele omandamisel on oluline teatud klassikaliste arusaamade arenemine, mitte üksikute vormide õppimine (Hallap, 2008; Meisel, 2011). Pearson (2009) leiab, et on lihtsam omandada enamuskeelt ehk riigikeelt, kui vähemuskeelt.

Keele õppimine. Keele õppimine on sihipärane teadmiste ja oskuste saamine õpitava keele kohta (Kebbinau & Aja, s.a.). See tähendab olemasolevate teadmiste ümberkorraldamist, muutmist ja uute teadmiste lisandumist. Käsitletakse kahte tüüpi õppimist: 1) taju kaudu, otsest õppimist ja 2) semiootiliselt, keeleliselt vahendatud (verbaalset) õppimist (Hallap, 2008). Saadud teadmiste ja kogemuste vahendusel kujunevad püsivad oskused ning saavutatakse kehtestatud õpieesmärgid. Keel on õppimise eesmärk (Lepik & Püssim, 2002, lk 29). Õppimisel peavad olema täidetud kaks tingimust: õppiija soov kõnealust teemat õppida ning võime seda haarata ja mõista. Õppimist soodustavad motivatsioon ja taju, andes lühema aja jooksul häid tulemusi ja tagades minimaalse unustamise. Arusaamist tagatakse reeglite ja sõnavara tundmise abil, mis toimub tihti võõrkeele õppimisel (Lepik & Püssim, 2002).

Keelekadu. Esimene keel võib vahetuda mitmesuguste keeleoskuste arengut mõjutavate tegurite tõttu ning esiplaanile võib nihkuda teine keel (Vare, 1998). Selle tagajärjeks võib esineda keelekadu, mis on keele hõõrdumise mittetäieliku omandamise ja keele surma üldine termin (Montrul, 2004). Keelekadu on keele piiratud kasutuse tagajärg ning on levinud laste seas, kes peavad ümber lülituma oma emakeelest ametlikule keelele ehk enamuskeelele, mida

kasutatakse lasteasutuses. Tavaliselt toimub täielik keelekadu varases eas olevatel immigrantidel (Hamers & Blanc, 2000). Olukorras, kus üks keel, antud juhul emakeel, puutub kokku sellest tugevama ümbritseva keskkonna keelega, toimub esimese keele kadu. Sellest võib järeldada, et kui keele valdamise tase jääb madalaks, võib peatuda inimese ühe keele kasutamine (Вахтин, 2001).

1.2. Muukeelne laps eestikeelses lasteaias

Juba pikka aega on Eestis kõrvuti elanud eri rahvusest inimesed, kes nimetavad Eestit oma kodumaaks. Tänapäeval see ei ole enam haruldus. 2015-ks aastaks moodustas eesti rahvus vaid 69% kogu rahvaarvust (Eesti statistika, 2015). Kuna Eesti koolieelses lasteasutuses käimine ei ole kohustuslik, vastutab lapsevanem oma lapsele vajaliku alushariduse andmise eest ise. Statistika järgi (Eesti statistika aastaraamat, 2015) käis 2014. aastal koolieelses lasteasutuses 68 812 last, mis on 76% kõigist 1-6 aastastest Eesti lastest. Järjest rohkem panevad muukeelsete perede vanemad oma lapsed eestikeelsetesse rühmadesse, kuigi on olemas eraldi koolieelsed õpperühmad ja -asutused ka muukeelsete lastel jaoks (Kebbinau & Aja, s.a.). Eesti lasteaedades oli 2014/2015 õppeaastal 816 muu õppekeele või keelekümblusmetoodikat rakendavat tavarühma 130-s muu õppekeele lasteaedades kogu Eesti 653-st lasteaiast. Möödunud õppeaastal oli 15 153 õpilast, kes omandasid alusharidust muus õppekeeles, k.a. keelekümblus rühmad (Haridussilm, s.a.).

Sagedamini ootavad vanemad, kelle kodune keel erineb lasteasutuse õppekeelest, et laps omandaks riigikeele lasteaias. Keele omandamisel loodetakse sageli õpetajale, kes igapäevaselt suhtleb lapsega eesti keeles (Hallap, 2008; Meie mitmekultuuriline lasteaed, 2011). Muukeelse lapse tulek eestikeelses lasteaeda on suur väljakutse nii lapsele, kui ka õpetajale, kes peab arvestama lapse iseärasustega õppekasvatustöös (Hallap, 2008). Keel on alati olnud nagu sild inimeste vahel ning muukeelse lapse arengus on oluline juhtida tähelepanu nii esimese kui ka teise keele arengule ja võimalusele nendes mõlemas keeles õppida (Rannut, 2004). Muukeelsete laste integreerimisel Eesti ühiskonda on oluline konkreetse haridusasutuse võimekus eesti keelest erinevat keelt rääkivaid lapsi vastu võtta ning nende vajadustele vastav õpe tagada (Kasemets, 2007).

1.3. Lapse keeleline areng, kakskeelsuse teke ja emakeele roll

Keeleteadlastel ja psühholoogidel on praeguseni veel avastamata, mil viisil toimub ajus keele omandamine ja õppimine. Lapse keeleline areng algab enne seda, kui ta hakkab rääkima (Lust, 2006; Ambridge & Lieven, 2011). Keel on akustilis-artikulaatorsete märkide süsteem, mida produtseeritakse artikulaatoorselt ja tajutakse akustiliselt seega keel on kõnelemise vahend, mida kasutatakse verbaalses tunnetustegevuses (Karlep, 1998; Padrik & Hallap, 2008). Keeleline areng on sotsiaalse ja intellektuaalse arengu väga oluline mõjutaja ning seda on võimalik vaadelda nii sotsioloogia, psühholoogia kui ka keeleteaduse vaatenurgast. Sotsioloogias uuritakse lapse keelelise arengu tausta ehk vanemate hariduse mõjukust. Keeleteaduses vaadeldakse seda kommunikatsiooni või grammatika kontekstis (Leiwo, 1993). Keeleline areng on kõigepealt keele omandamine teatud eas saavutatud arengutasemel (Leiwo, 1993). Kui lapse areng vastab vanusenormile, võib ta paralleelselt omandada mitu keelt (Karlep, 1998). Laps sünnib kindlasse keskkonda ja tänapäeval ei pruugi see olla alati ükskeelne, kuna lapsevanevate esimene keel (emakeel) võib olla erinev (Sarapuu, 2001). Oma artiklis väigab Helgi Sarapuu (2001), et juba teisel elukuul reageerib laps kuulnud häälele ehk pöörab pead ning juba kolmandal elukuul ta hakkab ka ise häälitsema. Koogamine (2-3-kuuselt) ja lalisemine (3-4-kuuselt) on lapse keelelise arengu algetappiseks. 6-7-kuuselt laps vaatab ja kuulab temaga rääkivat isikut ja püüab ka vastu "rääkida". Edaspidi võib lapse häälitustes juba eristada tema poolt loodud sõnu ning hiljem umbes 10-kuuselt ütlevad lapsed oma esimese sõna, kuid see toimub igal lapsel väga erineval ajal (Sarapuu, 2001).

Üks keelelise arengu häiretest on mahajäänud keeleline areng ehk aeglaselt kulgev areng. Lapsi, kes on keelelises arengus maha jäänud, ohustavad sotsiaalsed probleemid ning õpiraskused (Leiwo, 1993). Vanemate tõsine otsus tagada lapsele eestikeelne haridus, toob endaga kaasa muukeelsete laste, eesti keelest erineva keele kõnelejate muutumise kakskeelseteks (Hallap, 2008). Tavaliselt muutub laps kakskeelseks kui ta kasvab üles kahe keele keskkonnas ning omandab mõlemat keelt. Kui lapse vanemad räägivad erinevates keeltes on lapse arengule parim kui lapse vanemad kasutavad omavahelisel suhtlemisel oma keelt süstemaatiliselt ning ei sega mõlemat keelt kokku (Leiwo, 1993). Muu kodukeelega lapsed kipuvad olema algul vaatleja rollis kuna keel on neile arusaamatu ning esmalt suheldakse enamik ajast õpetajaga (Uustulnuk lasteaias., s.a.)

Emakeel mängib tähtsat rolli inimese identiteedis, tõlgendamises, isiksuse väljakujunemises ja ümbritseva mõistmises (Rannut et al., 2003). Just emakeel paneb aluse lapse isiksusele ning seda koostavad ja aitavad keelel sujuvalt areneda esimesed lähedased

täiskasvanud, kes osalevad lapse kasvatamise protsessis (Протасова & Родина, 2005). On väga vajalik rõhutada, et keele arengu kõrval on oluline lapse emakeel ja selle areng kakskeelsuse kõrval, sest erinevate keelte rütmi mõjul ei kujune kõneorganite koordinatsioonis vajalikku täpsust, mille tulemuseks võivad tekkida erinevad kõnehäired. Samuti, kui laps ei omanda emakeele stiilinüansse enne kui hakkab teises keeles rääkima, võib emakeel jääda viimistlemata ehk pooleliolevaks (Hint, 2002). Herbert W. Seliger ja Robert M. Vago (1999) väidavad, et kui esimene keel (emakeel) hakkab hõõrduma, on võimalik vaadelda progressiivse kakskeelsuse omandamist. Sellist juhtumit kirjeldab ka Barbara Zurer Pearson (2009), kes jõuab järelduseni, et teine keel võib asendada esimest keelt (emakeelt) ning seeläbi kaotada varem eksisteerinud kakskeelsust. Houwer (1999) väidab, et kakskeelne keskkond on enamasti vajadus, mitte valik, sest laps kuuleb teadvustamata pidevalt kahte keelt. Emakeele omandamine on väga oluline, kuna see on lapse mõtlemise ja tunnete väljendamiseks vajalik alus. Emakeel aitab kaasa lapse identiteedi kujunemisele ning samuti aitab arendada lapse teadmisi (Schwartz, 2013). Seega peaks riigikeelne lasteaed toetama muuhulgas laste esimese keele arengut, sest emakeele kadumine võib kahjustada lapse arengu kontseptsiooni (Stechuk, Burns, 2005). Juba olemasolevaid ja uusi teadmisi maailma kohta tuleb omandada ja kinnitada keeles, mis on kõige mugavam - tavaliselt toimub see esimeses keeles ehk emakeeles. Nagu teadlane Baker (2000) väidab, tähendab emakeele eitamine iseenda, oma perekonna ajaloo ja traditsioone eitamist ning lapse ja vanemate side võib samuti kaduda. Kui vanemad suhtlevad lapsega kodukeeles, on neil lihtsam saavutada lapsega paremat kontakti ning lapsepõlvest meelde jäänud luuletused, jutud ja laulud aitavad lapsel edaspidi hoida sidet oma perekonnaga (Baker, 2000; Meie mitmekultuuriline lasteaed, 2011).

1.4. Varasemad uuringud

Soomes läbiviidud uuringu (Мошников, 2012) käigus selgus, et Soomes sündinud immigrantide peredes omandavad lapsed hariduse enamasti soome keeles. Vanemate soov oma laste kakskeelsuse osas on toetav, kuna nad usuvad, et see mängib suurt rolli tuleviku töökoha leidmises. Kõik uuritavad suhtusid positiivselt oma laste kakskeelsusesse ning ka lapsed olid huvitatud mõlema keele kasutamisest (Мошников, 2012). Ka Austraalias läbiviidud uuringu autorid Hu, J., Torr, J. & Whiteman, P. (2014) tulid järeldusele, et hiinlased, kes on immigrerinud Ameerikasse, toetavad ja väärtustavad oma laste esimese keele arengut, sest lasteaiast pakutavast programmist ei piisa kodukeele arendamiseks

ning hiina keel annab tulevikus rohkem võimalusi töökoha leidmisel. Kuid Iisraeli vene keelt kõnelevad lapsed lähevad kohustuslikku riigilasteaeda 5-aastaselt, kus vene keel ei ole õppekava sees ning eksisteerib vaid mitteametlikus õppekavavälises raamistikus (Schwartz, 2013). Ka Anu Loide (2015) jõuab oma uuringus järeldustele, et vanemad väärtustavad emakeele valdamist juba lapsest saadik, ning muretsesvad keele säilitamise pärast. Samuti rõhutavad lapsevanemad emakeele hea valdamise ning õigekirja oskuse tähtsust (Loide, 2015). Loide (2015) uuringu tulemusest selgub, et lapsevanemate soov on, et laps läheks eestikeelsesse rühma alles siis, kui emakeel on juba selge ning nad usuvad, et sellisel juhul laps omandab teise keele paremini. Sellele vaatamata viib enamik vanematest oma lapsi kohe eestikeelsesse rühma (Loide, 2015).

Donna Turian ja Evelyn P. Altenberg (1991) toetuvad oma uuringus hüpoteesile, et osa muukeelsete laste esimese keele hõrenemist ja keelekadu võib märgata juba koolieelses eas. Uuringu probleemiks oli autori kakskeelse poja emakeele arengu peatamine ja hõrenemine, mis tähendab emakeele kasutamise oskuste mingitel põhjustel vähenemist ning kakskeelsete olukordade juhul emakeelt asendatakse teise keelega, mis võib olla nii riigi- kui ka muukeel. Selle uuringu keelekao hõrenemise põhjus oli järgmine: lapse isa rääkis lapsega ainult vene keeles ning ema omakorda inglise keeles. Kuna ema oli täiskoormusega tööl, oli lapsele võetud vene keelt kõnelev lapsehoidja ning kolmandaks eluaastaks lapse dominant keeleks oli kujunenud vene keel ning inglise keele areng oli peatanud (Turian & Altenberg, 1991). Keelekao vältimiseks panid vanemad poisi lasteasutusse, kus inglise keelt kasutati enamuses tegevustes, kuid olukord jäi samaks, kuna lapse isa jätkas vaid vene keele kasutamist lapsega suheldes. Uuringu tulemuseks oli välja selgunud kolm strateegiat ehk eesmärkide saavutamise põhiteed, mida laps kasutas, et kompenseerida oma keelekao. Need olid: *interlingual*, *discourse* ja *intralingual strategies*. *Interlingual strategies* on koodivahetus, süntaktiline ülekanne ja leksika laenamine. *Discourse strategies* on väljendunud kommentaar, abipalve, sihilik vale vastus ja vältimine. *Intralingual strategies* on analoogiline tasandamine, leksikaalne innovatsioon ja ühtlustamine. Autorid leidsid, et lapsel oli teadlik inglise keele vältimine (Turian & Altenberg, 1991).

Ostapova (2013) uuris Komi Vabariigi koolieelikute komi keele arengu. On teada, et antud Vabariigi alushariduse valdkonna keel ja kõne materjal oli välja töötatud enamasti vene keeles ning Komi Vabariigi lapsed omandavad hariduse vene keeles. Uuringu läbi viidi riigi seitsmes osades ning uuringu meetod oli jutustav kirjeldamine ehk lapse ülesanne oli kirjeldada komi keeles oma lemmik mänguasja. Antud meetod nõuab sõnavara, erinevate keeleliste väljendusvahendite valdamist (mõisted, võrdlused, sünonüümid jne) ning samuti

oskust loogiliselt järjestada kirjeldatud objekti omadusi. Uuringus osaled 200 last, kellest 40-l oli piisav, 132-l oli keskmine ning 28-l ei olnud piisav eneseväljendamine. Enamus laste jutustustes kohtus grammatilisi vigu ja osad sõnad olid moodustunud vene keelest. Lisaks esinesid foneetilised häired, mis tähendab, et lapsed vahetasid või asendasid teatud häälikuid. Esinenud vead viidavad sellele, et lastel puudus suunatud ja süstemaatiline kodune keelekasutus (Остапова, 2013).

Miriam Ben-Rafaeli (2004) uuringu *Language contact and attrition* uuritavad olid prantsuse keelt kõnelevad isikud, kes immigrerisid Israeli ning omandasid kohaliku keelt. Leiti, et prantsuse ehk isikute emakeele hõrenemine võib tuua hiljem ka keelekao. Kuid uuringu tulemustest leiavad autorid, et antud prantslaste juhtumit ei saa vaadelda täielikult nagu keelekao nähtust, vaid pigem emakeele hõõrdumise nähtust. Antud juhul oli mõlema keele varieerimine ja kakskeelsuse teke ning prantsuse keel oli grammatiliselt tugevam (Ben-Rafael, 2004). Samuti Iisraelis on tšerkessi kogukond rajanud Kfar Kanna tšerkessi-araabia lasteaia ja kooli, mille eesmärgiks on säilitada oma emakeelt ja kultuuri (Rannut et al., 2003). Silvina Montrul (2004) väidab, et mitte täielik keele omandamine, kakskeelsuse kontekstis, on teatud tüüpi keele hõõrdumine just kooolieelikute puhul, mis hiljem võib kaasata keelekao.

Ülevalpool mainitud uuringutest võib järeldada, et enamus vanemaid pooldavad oma lapse emakeele säilitamist ning toetavad seda arengut. Samuti olid märgatud ka mõningad lastevanemate mured. Üks nendest on keelekadu, mille tõttu vanemad püüavad teise keele omandamise kõrval säilitada oma kodukeele (emakeele) arengut, suunates lapsi mitmesugustesse huviringidesse, kus suheldakse lapse emakeeles.

1.5. Uurimuse eesmärk ja uurimusküsimuste teke

Antud teema valiku põhjuseks oli eelkõige autori isiklik huvi muukeelsete laste esimese keele arengu vastu. Toetudes ülalpool väljatoodud uuringute tulemustele võib väita, et kakskeelsuse ja kakskeelsete laste uurimine on väga aktuaalne. Kuna lapse esimene keel etendab inimese elus suurt rolli, oleks huvitav teada saada, mida arvavad eestikeelses lasteaia käivate eesti keelest erineva emakeelega laste vanemad emakeele ehk esimese keele arengu kohta. Bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada välja, mida arvavad eestikeelses lasteaia käivate eesti keelest erineva emakeelega laste vanemad oma lapse esimese keele arengu kohta. Selleks sõnastati järgmised uurimisküsimused:

- 1. Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad enda laste esimese keele/emakeele omandamist ja milliste vahenditega nad seda toetavad?**

Uurimusküsimus kasvas välja töö teooriast, kus joonistub välja tõdemus, et emakeele omandamine on väga oluline, kuna see on lapse mõtlemise ja tunnete väljendamiseks vajalik alus. Emakeel aitab kaasa lapse identiteedi kujunemisele ning aitab arendada lapse teadmisi (Schwartz, 2013).

2. Mil määral tunnevad muukeelsete perede lapsevanemad hirmu enda esimese keele kadumise pärast ja kuidas oleks nende meelest võimalik keelekadu vältida?

Teine küsimus tekkis varasemate uuringute tulemustest, kus lapsevanemad tunnevad muret oma lapse emakeele kadumise pärast. *Tallinna õpilaste kodukeele uuringus* (2010) jõuti järeldusele, et väikerahvaste esindajate peredes on üks keelekao põhjus segaperekond, kus domineerivaks keeleks oli hoopis vene keel ning päritolukeele väärtustamine ja säilitamine oli minimaalne (Rannut & Rannut, 2010).

Aston University (s.a.) teadlased usuvad, et sellised infokanalid nagu reklaam, muusika ja kunst oma esimeses keeles võimaldavad näha ja kuulda keelt avalikus sfääris ning tõhusam Interneti kasutamine just emakeeles aitavad vältida keelekadu.

2. Metoodika

Uurimuse läbi viimiseks kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, mis aitab kirjeldada teatud probleemi ning mõtestada seda lahti teoreetilisest raamistikust ning uuritavate kogemuste ja arusaamadest lähtuvalt (Laherand, 2008). Kvalitatiivne sisuanalüüs on protsess, mille käigus uuritakse ühe objektiga toimuvat, ehk siis tegu on tegeliku elu kirjeldamisega (Mayring, 2000).

2.1. Valim

Antud uurimuse läbi viimiseks kasutati kriteeriumvalimit, milleks olid Tartu eestikeelsetes lasteaedades käivate eesti keelest erineva emakeelega lastevanemad. Valimi valik toimus kindlate kriteeriumite järgi, mis pidid olema korraga täidetud:

- 1) Muukeelse lapse vanem; vanema esimene keel ei ole eesti keel;
- 2) Laps käib eestikeelses lasteaias;
- 3) Laps on koolieelik vanuses 4-7 aastat;
- 4) Lapse kodukeel ei ole eesti keel.

Uurimuses osales kokku 4 muukeelset lapsevanemat, kelle eesti keelest erineva kodukeelega laps käis eesti lasteaias ning oli vähemalt 4 aastat vana.

2.2. *Mõõtvahend*

Kvalitatiivse uuringu raames koguti andmeid verbaalselt ehk viidi läbi intervjuud, mis on eesmärgistatud vestlus kahe isiku vahel. Antud uurimuses kasutati uurimuslikku infokogumisintervjuud, mille eesmärgiks oli süstemaatiline info hankimine. Intervjuu osalised vestlesid näost näkku, mistõttu oli võimalik mõjutada vestluse kulgu ning vajaduse korral täpsustada uuritava mõtteid lisaküsimuste abil (Laherand, 2000). Mõtteid, hoiakuid, seisukohti, teadmisi ja tundeid vahetati verbaalse kommunikatsiooni abil. Mitteverbaalset kommunikatsiooni antud juhul ei olnud võimalik arvestada, kuna salvestati ainult intervjuu heli (Laherand, 2000). Uurimisviis sobis antud uurimuse eesmärgi saavutamiseks, kuna võimaldas selgitada välja lastevanemate arvamusi ja hoiakuid oma muukeelse lapse emakeele arengu kohta ning hankida võimalikult täpsed vastused.

Andmete kogumiseks moodustati poolstruktureeritud küsimusi (Lisa 1), mis olid formuleeritud töö teoreetilises osas käsitletud materjalile toetudes. Intervjuu koosnes kahekümne neljast suunavast küsimusest, mis koondusid seitsmesse temavaldkonda:

- 1) *Tausta ülevaade*
- 2) *Vanemate emakeele väärtustamine*
- 3) *Eestikeelne lasteaed*
- 4) *Emakeele areng*
- 5) *Tegevused emakeele toetamiseks*
- 6) *Vanemate mured*
- 7) *Lapsevanema ootused lapse emakeele arengu suhtes*

2.3. *Uurimiseetika*

Eetika reeglitest kinni pidades tuleb tähelepanu pöörata sellele, et uurimine ei tohiks osalejaid kahjustada ega avaldada muud mõju. Uurimust läbi viies kinnitati intervjuueeritavatele anonüümsuse, privaatsuse ja konfidentsiaalsuse säilitamist. Eetiliste nõuete järgimisel oli uurija kohustuseks hoida andmed kõrvalistele isikutele kättesaamatus kohas ning esitada andmed nii, et indiviidid ei oleks äratuntavad. Intervjuus osalejad olid informeeritud ning mõistsid, mis toimus ja mis võis juhtuda antud uuringu käigus. (Laherand, 2008).

2.4. Protseduur

Mõõtvahendi valiidsuse tagamiseks viis uurija kõigepealt läbi pilootintervjuu, mille eesmärk oli väja selgitada, kas mõõtvahend on vajalike andmete mõõtmiseks sobilik ja arusaadav. Pilootintervjuust lähtuvalt tegi töö autor mõõtvahendisse mõned parandused. Kuna intervjuueeritaval oli raske täpsemalt vastata küsimusele *Rääkige palun oma perest*, otsustas autor lisada täpsustavaid küsimusi *Mitu last Teil on? Mis on Teie laste vanus? Mis keel on kodukeeleks? Mis keeles suhtlevad lapsed omavahel? Kes on Teie sugulased?* (vt Lisa 1)

Intervjuueeritavatega lepiti isiklikult kokku intervjuu aeg ja toimumiskoht. Intervjuus osalemine oli vabatahtlik. Autor tutvustas intervjuueeritavatele ennast, uurimisvahendeid ja oma uurimistöö eesmärki. Vaatamata sellele, et intervjuu toimus eesti keeles, oli intervjuueeritaval võimalus vajadusel vastata ka temale mugavas keeles (inglise või vene keeles). Kõik intervjuueeritavad vastasid küsimustele eesti keeles vabas vormis. Vajadusel esitas autor intervjuueeritavale täpsustavaid küsimusi. Intervjuud salvestatati *SmartRecorder* programmiga, mis võimaldas hiljem kuulata täpsemalt intervjuueeritava vastuseid. Helisalvestid asetati arvutisse, et teistele oleks see kättesaadatu. Seejärel muudeti salvestatud intervjuu tekstiks ehk transkribeeriti. Transkribeerimisel lähtus autor oma töös Meri-Liis Laheranna (2008) poolt välja antud raamatus „Kvalitatiivne uurimisviis“ esitatud transkribeerimisviisist. Salvestatud helifailidele anti võimalikult täpne kirjalik vorm mitmekordse ülekuulamise järel. Pärast intervjuu transkribeerimist võrreldi teksti helisalvestiga, et suurendada reliaablust ning vältida vigade tekkimist. Uurimuse lõpus kustutatakse kõik intervjuud, mis on teiste isikute kättesaadamatuskohas helikandjalt.

2.5. Kodeerimine ja kategooriate moodustamine

Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset sisuanalüüsi, mille abil oli võimalik uurida sügavuti inimeste mõtteid ja arvamusi antud teema kohta (Leherand, 2008). Meri-Liis Laherand (2008) nimetab induktiivset sisuanalüüsi tavapäraseks sisuanalüüsiks, mis on andmetest lähtev analüüs. Intervjuus saadud andmeid analüüsiti manuaalselt. Transkribeeritud teksti korduval läbilugemisel tõsteti esile sõnu ja lauseid, mis olid seotud uuritava teema sisuga (Laherand, 2008). Iga märgitud mõtte juurde kirjutati kokkuvõtvaid sõnapaare, millest moodustati koodid.

Antud töös kasutati kategooriate moodustamisel erinevate meetodite segavorme ehk segakategoriseerimist, mis võimaldaks osade kaupa teksti paremini mõista (Mayring, 2000).

Lähtudes oma uurimisküsimustest, pani uurija paika esmased põhikategooriad ja nende nimed, mida leiti intervjuust saadud andmetest. Konkreetsetest andmetest tuletati analüütilisi üksusi ning sarnase mõttega tekstiosad koondati vastavate põhikategooriate alla (Laherand, 2008). Põhikategooriate ja alamkategooriate parema mõistmise tagamiseks, kujutatakse kategooriate süsteemi joonisel 1.

Tausta ülevaade

- Lapse kodukeel
- Pereliikmed
- Sugulased Eestis ja väljaspool Eestit
- Lapse sõbrad ja eakaaslased

Vanemate emakeele väärtustamine

- Emakeele tähtsus
- Lapse suunamine

Eestikeelne lasteaed

- Lasteaia valiku põhjus
- Lasteaia mõju emakeelele

Emakeele areng

- Enne eestikeelsesse lasteaeda minekut
- Emakeele arengutase uuringu läbiviimise ajal

Tegevused emakeele toetamiseks

- Tegevused vanemate poolt
- Emakeele arengu toetamine sugulaste poolt
- Lapse huvi avaldumine kodukeele vastu

Vanemate mured

- Emakeele halvenemine
- Emakeele kadu

Lapsevanema ootused lapse emakeele arengu suhtes

Joonis 1. Põhi- ja alakategooriad

3. Tulemused

Käesoleva bakalaureusetöö tulemused esitatakse alapeatükkidena, milleks on *tausta ülevaade, vanemate emakeele väärtustamine, eestikeelne lasteaed, emakeele areng, tegevused emakeele toetamiseks, vanemate mured, lapsevanema ootused lapse emakeele arengu suhtes*.

Käesolevas töös illustreerivate näidetena on kaldkirjas toodud välja intervjuude kõige tüüpilisemad tsitaadid, mis on korrastatud nii et neid oleks parem lugeda (on eemaldatud üleliigsed sõnad, parasiitsõnad jne). Esile toodud tsitaatidest välja jäetud tekst tähistatakse transkriptsioonimärgiga /../

Lapse tausta ülevaade

Lapse kodukeel. Kaks intervjuueeritavat neljast on sündinud Eestimaal, kuid mõlema pere kodukeeleks on siiski vene keel. Kolmandas peres on laste kodukeeleks nii tšehhi keel kui ka eesti keel, kuid intervjuueeritav on tšehhi rahvusest. Viimases peres on kasutusel korraga 3 keelt. Antud intervjuueeritava päritolumaaks on Komi Vabariik ning emakeeleks on komi keel, tema abikaasa emakeeleks on hoopis udmurdi keel kuid omavahelise keelena kasutavad nad vene keelt. Vaatamata sellele on antud intervjuueeritava laste omavaheline keel pigem eesti keel, kuigi lapsed valdavad mõlema vanema emakeeli.

Elukaaslasega räägime omavahel vene keeles ja laste kodukeelteks on kolm keelt: komi, udmurdi ning eesti keel.

Kui me oleme kõik neljakesi või kui me oleme tütrekahekesi, siis me räägime tšehhi keeles, aga abikaasa suhtleb nendega eesti keeles.

Pereliikmed. Neljast uuritavast perekonnast kolmel on hetkel kaks last ning ühel uuritaval üks laps. Kõikide intervjuueeritavate lapsed on sündinud Eestis ning nende vanus jääb vahemikku neli ja pool (4,5) kuni kaheksa ja pool (8,5) aastat. Kahel perel on hetkel 6-aastane laps. Viimase intervjuueeritava noorema lapse vanus on 2,5 aastat, mis ei vasta antud uuringu kriteeriumitele ning vastuseid ja näiteid selle lapse kohta uuringus ei kasutata.

Meie peres on 4 liiget. Lapsed sündisid Eestis: 4 aastane ja 8,5 aastane.

Mul on abikaasa ja kaks last. /../ Vanem on 5 aastane ja noorem on 2,5.

Sugulased Eestis ja väljaspool Eestit. Kõikidel uuringus osalenud lapsevanematel elavad sugulased ka väljaspool Eestit, keda nad üritavad ka vahepeal külastada. Eestis elavaid sugulasi leidub ainult kahel intervjuueeritaval, kes on vene rahvusest inimesed. Intervjuueeritava abikaasa on eesti rahvusest ning lomulikult tema sugulaste kodumaaks on Eesti.

Intervjueeritavate hulgast leidub ka vastajaid, kellel hetkel ei ela keegi Eestimaal. Enim nimetatud sugulased olid intervjueeritavate vanemad, kellega lastel on loodud lähedased suhted.

Eestis on siis abikaasa sugulased, vanemad ja minu sugulased on Tšehhis.

Lapse sõbrad ja eakaaslased. Intervjueeritavate sõnul kõige rohkem saavad lapsed oma kodukeelt kasutada pere ja sugulastega suhtlemisel ning oma kodukeelt rääkivaid sõpru Eestis leidub lastel suhteliselt vähe. Intervjueeritavate sõnul, suhtlevad nende lapsed oma eakaaslastega pigem eesti keeles, põhjendades väitega, et laps käib eestikeelses lasteaias. Samuti mõned vanemad väidavad, et Eestis ei leidu lapsel eakaaslasi väljaspool kodu, kellega ta saaks kasutada oma kodukeelt, kuid vaatamata sellele kasutab laps väljaspool Eestit sugulaste juures teiste inimestega kontakti loomisel oma kodukeelt. Vene rahvusest intervjueeritavate sõnul on nende lastel võimalus suhelda teistega nii eesti kui ka vene keeles.

Tšehhis minu tutvusringkonnas on väga palju lapsi, keda ta tunneb ja kellega ta mängib/../. Lasteaias on eesti sõbrad, eakaaslased ja peretuttavate lapsed räägivad vene keelt ja eesti keelt.

Vanemate emakeele väärtustamine

Emakeele tähtsus. Suhteliselt iga intervjueeritav tõstis esile seda, kui tähtis on, et laps valdaks oma kodukeelt. Vanemad, kes esitasid antud väite, pidasid oma kodukeelt väga oluliseks, seda seisukohta kinnitati sooviga säilitada oma põlvkonna keele suguvõsas ka edaspidi.

Mina pean oluliseks kodus või igal pool kui nad suhtlevad minuga .

Siiski leidub ka üks lapsevanem, kes arvab, et tema lapse jaoks on riigikeel ehk eesti keel olulisem kui lapse emakeel. Intervjueeritav põhjendab asjaoluga, et laps valdab emakeelt heal tasemel kuna kuuleb seda pidevalt peres.

Vene keelt ta oskab piisavalt, riigikeel on tähtsam.

Lapse suunamine. Intervjueeritavad arvavad, et last ei ole vaja suunata ning seega isiklikult ei juhi erilist tähelepanu keelele, mida lapsel tuleb kasutada kodus. Antud vanemate väidetest võib järeldada, et vaatamata keskkonnale hakkab laps rakendama keelt, mida kasutab antud hetkel lapsevanem või teine vestlust algatav inimene.

Ei suuna. Kui pere vestleb vene keeles, siis laps peab ka vene keeles kõikidega vestlema.

Ülejäänud intervjuueeritavad teadlikult suunavad lapsi kasutama kodukeelt, selgelt põhjendades lapsele oma soovi.

/../ ma ütlen väga konkreetselt, et ütle seda palun nüüd komi keeles, sest ma tahan, et minuga te räägiksite komi keeles.

Eestikeelne lasteaed

Valiku põhjus. Enamik intervjuueeritavaid peab oluliseks kindlustada oma lapse tuleviku haridustee. Tagades lapsele eestikeelne algharidus, näevad vastajad selles eesti keele iseeneslikku omandamist ja arengut ning seega on tal parem võimalus minna õppima Ülikooli.

/../ et oleksid kõik vajalikud võimalused, millega edasi minna.

Samuti mõnel intervjuueeritaval ei olnudki muud võimalust, kui anda laps eestikeelsesse lasteaeda. Ühe intervjuueeritava põhjuseks osutus elukoht, mille läheduses ei leidu venekeelset lasteaeda. Tšehhi keelt kõneleval lapsevanemal ei olnud Eestis muud võimalust, kuna lapse teiseks keeleks, mida kõneleb lapse ema, oli eesti keel samuti enne lasteaeda minekut.

/../ tšehhi lasteaedu siin ei ole, see tähendab see oli loomulik otsus.

Lasteaia mõju emakeelele. Üldiselt olid intervjuueeritavad seisukohal, et eestikeelne lasteaed mõjutas nende laste häälikute hääldamist ehk lastel on tunda väikest aktsendi nende kodukeele suhtes. Lausete ehitus ja sõnade kasutamine/ käänamine samuti muutus eestipärasemaks. Enamus intervjuueeritavatest arvavad, et laps ei tunne lõplikult kõiki oma emakeele tähti, sest lasteaias õpetatakse päevast päeva ainult eesti keele tähti ning emakeele tähestiku õppimiseks ei jää piisavalt aega. Enamus lastevanematest mainis, et juhul kui laps ei ole suuteline meelde tuletama emakeelset sõna, asendab ta selle mõne teise keele sõnaga ning antud olukorras on see eesti keel.

Tähestikku ka lõplikult ei tea, tähed kirjutab mõnikord valesti. Lisab eestikeelseid sõnu kui ei leia emakeelest.

Aktsent tal natuke on. Tšehhi keel erineb tavalisest pigem lausete struktuuri tõttu, sest tihti see tšehhi keele lause ongi nagu otse tõlge eesti keelest. /../ laused ei ole nagu selles mõttes päris korrektsed.

Emakeele areng

Enne eestikeelsesse lasteaeda minekut. Kõik intervjuueeritavad tõstavad esile seda, et enne lasteaeda minekut oli lapse kodukeel eakohane ning üldiselt probleeme ei esinenud kuna

viibisid rohkem kodus, kus kõlas kodukeel. Kõik vanemad on arvamusel, et nende lapsed said kodukeelest hästi aru, kuid siiski üks intervjuueeritav tunnistas, et tema lapsel oli raske ennast sõnaliselt väljendada kuna laps oli sünnist peale kakskeelne ning ümbritseva keskkonna mõjul domineeris eesti keel.

Rääkis vene keeles, eakohaselt. Probleeme ei olnud.

Alguses ta nagu ei tahtnud tšehhi keeles vastata, /../ mina rääkisin tšehhi keeles ja nad tahtsid vastata eesti keeles.

Emakeele arengutase uuringu läbiviimise ajal. Intervjuudest selgub, et enamus intervjuueeritavate lapsi ei tunne osa oma kodukeele tähtedest või ajavad segamini eesti keele tähtedega. Vestlustest tuleb välja fakt, et tähtede teadmatusel vaatamata proovivad lapsed ikkagi matkida ette kirjutatud tähti.

Kui palun kirjutada vene tähtedega, siis mõni täht jääb ikka eesti tähestikust. /../ Proovib ise kirjutada kui tal on ette kirjutatud, aga tähestikku lõplikult ei tea.

Vaatamata sellele, intervjuueeritavad arvavad, et laps hääldab häälikuid õigesti, aga teatud käänetes esinevad vead kuna laps enda teadmata kasutab eesti keele grammatilisi mudeleid. Teiste intervjuueeritavate sõnul hääldab laps valesti, kuid käämata on emakeeles lihtsam ning ei esine sellega raskusi.

Häälikud hääldab puhtalt, õigesti. /../ Käändes tulevad mõnikord vead sisse .

Hääldamine on talle raske /../ Tšehhi keeles käänded on lihtsamad kui eesti keeles.

Kõik küsitletud lapsevanemad tõdevad, et lapse emakeele sõnavara ei arene ning jääb suhteliselt samaks samas kui eesti keele sõnavara laieneb teatud õpikeskkonna mõjul. Oluliseks tähelepanekuks toovad intervjuueeritavad ka seda, et lapsed kasutavad kodukeeles eestikeelseid grammatilisi reegleid. Samuti on vanemad veendunud mõttes, et lapsed jätavad sõnu ja teatud fraase nii, nagu nad on kuulnud vanemate ja kodukeelt kõnelevate inimeste käest.

Käändeid jätab meelde ja kasutab nii, nagu meie peres räägime.

Tegevused emakeele toetamiseks

Tegevused vanemate poolt. Kõik intervjuueeritavad väidavad, et lapse keele arendamiseks ja sõnavara laiendamiseks üks efektiivsemaid vahendeid on pidev igapäevane suhtlemine, sellisel juhul kasutades lapsele vähem tuntumaid sõnu. Samuti kõik vanemad loevad lastele emakeelseid raamatuid ja muinasjutte ning paar vanemat jutustamise ajal tõlgivad jooksvalt

emakeelde eestikeelseid raamatuid. Kuulatakse koos lastega muusikat ning lauldakse kaasa. Kõik intervjuueeritavad mainisid ka seda, et kodus kasutavad mängus ikka kodukeelt, kuid suurem osa vanemaid ei kasuta spetsiifilisi mängu keele arengu toetamiseks, seda asendades raamatutega, mis sisaldavad harjutusi.

Ma vestlen nendega tšehhi keeles. Iga õhtu mina loen tšehhi keeles, laulame laule koos. /../ Meil oli sellised raamatud, kus õpetatakse nagu mänguliselt.

Püüan kohe sihilikult kasutada ka erinevaid sõnu, et sõnavara oleks parem.

Intervjuueeritavad mainisid, et nad koheselt parandavad lapse keelelisi vigu suhtlemisel ning samamoodi toetavad last, kui ta ei tea või ei oska ölda sõna oma kodukeeles, põhjendades väitega, et lapsel jäävad sõnad sellisel viisil paremini meelde.

Kui lapsel ei tule komi keeles sõna meelde, siis ma ütlen kuidas see oleks komi keeles, et tal jääks meelde.

Vahel kui ütleb valesti, siis me kohe parandame.

Vanemad kasutavad ka videopilti ehk televiisorit, et lapsel kõlaks rohkem kodukeelt. Kuid mitte kõik saavad lubada endale seda võimalust ning üks intervjuueeritav ei poolda seda vahendit kuna arvab, et see kuidagi ei toeta tema lapse keelelist arengut.

Vaatavad suhteliselt vähe ja ma ka ei arva, et see oleks keelearengu jaoks kuidagi kasulik. Ja Tšehhis ta vaatab tšehhi multikaid.

Samuti kõik püüavad külastada oma sugulasi väljaspool Eestit, sest intervjuueeritavate arvamusel on lapsel lihtsam säilitada kodukeele oskust kui ta parajasti viibib samas keelelises keskkonnas. Üks intervjuueeritav tõdes, et lapsel on märgatav emakeele areng peale pikemat aega lapsevanema kodumaal viibimist. Vanematel on suhtlusingkonnas nende kodukeelt kõnelevaid inimesi, kelle peredega saadakse aeg-ajalt kokku ja veedakse aega koos.

/../ kui on lastel vaheaeg ja endal ka on vaba aega, siis kindlasti lähme kodumaale. /../ On üksikud sellised, keda näevad rohkem ja tihedamini, siis nad ka kasutavad murdi keelt.

Siiski üks intervjuueeritav viib oma lapse trenni, mida annab vene keelt ehk lapse kodukeelt kõnelev treener.

Käime trennis, kus treener on venelane.

Emakeele oskuste toetamine sugulaste poolt. Kõikide lastevanemate intervjuudest selgus, et sugulaste poolt olulisemaks toeks on lastega elementaarne suhtlemine lapse kodukeeles. Mõned intervjuueeritavad mainisid, et sugulased loevad lastega raamatuid, vaatavad pilte ja vestlevad selle teemal, mängivad mängu kodukeeles, vaatavad multifilme ja emakeelseid kanaleid ning õpetavad tähti.

Nad suhtlevad nendega täiesti tavaliselt, nagu nad oleksidki Tšehhi lapsed ja seal elanud /../, mis tõesti annab neile motivatsiooni tõuke selles keeles rääkida.

Lapse huvi avaldumine kodukeele vastu. Intervjueeritavad tõestasid seda, et laps ei tee suurt vahet, mis keeles vaadata multifilmi või raamatut. Laps valib multifilmi või saate, mis parajasti televiisoris näidatakse ning, mis on talle antud hetkel meeldiv. Lapsevanemad leiavad, et laps huvitub piltidest ja sisust ning juba nende vahendite ja tegevustega on võimalik suunata last kasutama emakeelt.

Valivad seda, mis neile meeldib, mis telekast tuleb, mis multikas parajasti käib ja kui neile meeldib, neil on ükskõik mis keeles.

Laps ise valib multifilme või raamatu. /../. Ta pigem valibki piltide järgi.

Kõik intervjueeritavad väidavad, et lapsed ei eira kodukeelt ning hea meelega suhtlevad kodukeeles. Intervjueeritavate lapsed valivad ise emakeelseid raamatuid, mängu ja multifilme, soovivad kuulata ja laulda laule. Üks vanem tunnistas, et laps on uhke oma kodukeele üle, tuues näite, kuidas laps hea meelega tõlgib erinevaid sõnu teiste laste palvel ja huvil.

Hea meelega räägib, ei eira emakeelt. Tal on ka lemmikud venekeelsed raamatud, muinasjutud.

Lasteaias lapsed küsivad tema käest, kuidas see sõna on tšehhi keeles. Ja siis on minu laps uhke, et ta saab öelda. /../.

Intervjueeritavate lapsed väljendavad oma huvi ka sellega, et küsivad üle sõnu, mis on neile arusaamatud nende kodukeeles. Kuid samuti üks vanem mainis, et laps ei tunne huvi kodukeele tähestiku vastu.

Kui mõni sõna on võõras, siis küsivad üle.

Ei tunne huvi vene keele tähestiku vastu.

Vanemate mured

Emakeele halvenemine. Intervjueeritavate sõnult võib esile tuua laste väikse sõnavara ning enamus vanemaid on märganud, kuidas laps enda teadmata kasutab emakeele kõnes eestikeelseid sõnu ja fraase. Samuti vanemad leiavad, et laps ei suvatse kodukeeles rääkida ning kasutab lasteaiast õpitud kindlaid fraase, otseselt tõlgides eesti keelest kodukeelde. *Eestikeelsed sõnad tulevad vahele ja laps ei pane ise tähele.*

Kohati on küll selline tunne, et laps võib-olla ei viitsi alati emakeeles öelda midagi. Ta kasutab šabloonsemaid fraase.

Intervjueeritavate mureks jääb ka laste hääldamine, mis ei ole alati korrektne. Samuti teine vanem on märkanud, et lapse emakeele sõnalõpud on eestipärased või on kasutatud vale käände. Vanemaid muretseb see fakt, et eestikeelne keskkond pidurdab lapse kodukeele arengu ning kahaneb juba olemas olevaid oskusi.

Kui ta on siin viis kuud järjest eestikeelses keskkonnas ja mina ainuke, kellega saab normaalselt suhelda tšehhi keeles, siis paratamatu see keele tase kahaneb.

Emakeele kadu. Kõik intervjueeritavad jõuavad ühisele arvamusele, keelekao võib vältida juhul, kui lapsega tegeletakse ja pööratakse tähelepanu lapse kodukeelele. Samuti kõik intervjuus osalenud vanemad arvavad, et kõige tõhusam meetod lapse emakeele arengu toeks ja säilitamiseks on lapsega rääkimine emakeeles, kuid selleks ei ole alati piisavalt aega ning isikuid, kes kõneleks samas keeles. Üks intervjueeritav oli arvamusel, et lapse kodukeel peaks säilima, kuid nii parajalt palju, et mitte tulevikus ametlikku kõne segada.

Aega jääb väheseks, et emakeeles rääkida. Kui mina ei räägi nendega, siis hiljem neil ei olegi seda keelt ning see lõpeb minuga.

See oleneb keele keskkonnast. /../ Ma usun, et on võimalik, mitte ära unustaga, aga on raskem kasutada.

Emakeele tulevik

Kõik intervjueeritavad soovivad, et lapse kodukeel oleks tulevikus heal tasemel nii kõnelemisel, kirjutamisel kui ka lugemisel ning laps oleks võimeline suhtlema oma pere ja sugulastega. Siiski mõned lapsevanemad kahtlevad, et keel tuleb hiljem loomulikult viisil.

Vanemad arvavad, et teises keelekeskkonnas elades tuleb sihipäraselt tegeleda lapse kodukeele arenguga, aga loomulikult ideaaliks oleks kahe keele perfektne valdamine.

Ideaalis oleks, et mõlemad oleksid sama hästi arenenud. /../ Minu põhi motivaator on, et ta saaks rääkida minu vanematega.

/../ kuna tal on veel üks keelekeskkond, siis pean ise last aitama arendama emakeelt.

4. Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja, mida arvavad eestikeelses lasteaia käivate eesti keelest erineva emakeelega laste vanemad oma lapse esimese keele arengu kohta. Uurimustöö läbiviimiseks oli moodustatud 4 uurimusküsimust, mis eesmärgi saavutamise huvides sõnastati ümber vaid kaheks uurimisküsimuseks, kuna nendest antud teema raames piisas.

Esimese uurimusküsimuse *Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad enda laste esimese keele/emakeele omandamist ja milliste vahenditega nad seda toetavad* vastused ilmnevad selgelt tulemuste neljas põhikategoorias. Vastustes esineb ühiseid arvamusi, kuid leidub ka väga erinevaid väiteid. Tulemuste põhjal saab öelda, et muukeelse isikuna Eestis elamine toob endaga kaasa kakskeelsuse, kuna vaatamata lapse tahtele, eeldab siinses keelkonnas paremini hakkama saamine eesti keele õppimist. Antud töö teoorias on Haridus- ja Teadusministeerium alushariduse arengukavas öelnud, et lapsevanemal on võimalus valida lapsele hariduskeele (Haridus- ja Teadusministeerium, s.a.). Eelnimetatut võib järeldata ka töös uuritud vanemate ütlustest, et eestikeelse lasteaia valik oli sihipärane. Suurema osa uuritavate jaoks oli lapse eestikeelses lasteaeda panemise eesmärgiks riigikeele omandamine ja lapse haridustee toetamine. Töö autor nõustub lastevanemate hoiakutega, sest kahe või rohkema keele kasutamine on suur eeldus erinevate inimestega kontakteerumiseks (Вахтин & Головкин, 2004). Ei tohiks ka välistada Vare (1998) arvamust, et mitmesuguste mõjutavate tegurite tõttu võib teine keel nihkuda esiplaanile. Kakskeelsuse põhimõtetele ja probleemidele osutavad paljud autorid (Baker, 2000; Hint, 2002; Николаев, 2013; Протасова & Родина, 2005), kes nimetavad kakskeelsuseks keeleoskust, mille korral kasutatakse igapäevaselt mõlemat keelt. Üllatav on see, et uurimuse tulemused osutasid, et tegelikult on Eestis üksikuid muukeelseid vanemaid, kes sugugi ei väärtusta oma emakeelt ning ei pea oluliseks oma lapsele emakeele tähtsuse selgitamist. Võimalik, et vastuolu võis kujuneda sellest, et lapsevanem tunneb end ise ebamugavalt oma emakeele pärast ning toetab seetõttu ka rohkem lapse riigikeele omandamist. Teooriaosas leidub samuti autorite Protasova ja Rodina (2005) väide, et teise riiki immigrerinud vanemad hoolivad rohkem sellest, et laps omandaks algul kohaliku keele. Intervjuu küsimus ei olnud püstitatud *kas*-küsimusena, vaid oli selgelt rõhutatud *kuidas lapsevanem tähtsustab emakeelt?* Edaspidistest vastustest võib aga järeldata, et intervjuueeritav pöörab siiski piisavalt tähelepanu lapse emakeele arengule, kasutades mõningaid vahendeid, mida autor toob välja allpool. Tulemustest võib järeldata, et vanemad siiski peavad oluliseks toetada lapse emakeele arengutaset, sest arengutaseme langemisel võib peatuda emakeele kasutamine (Вахтин, 2001). Käesoleva töö autor arvab, et

emakeele valdamine on muukeelse lapse elus äärmiselt vajalik oskus (Baker, 2000) ning peab oluliseks, et kakskeelsel lapsel oleks võimalus õppida mõlemas keeles. Seda tõestab ka teoreetilises osas Ü. Rannuti (2004) poolt mainitud väide, et tuleb juhtida lapse tähelepanu nii esimese kui ka teise keele arengule. Intervjueeritavate seas leidis ka lastevanemaid, kelle peres kasutatakse pidevalt kahte keelt ning vanemad ise nimetavad seejuures ühte keelt *ema keeleks* ning teist *isa keeleks*. Bakeri (2000) sõnul ei ole võimalik arendada kakskeelsust samavõrra ladusaks, sest igal keelel on oma teatud funktsioonid ja kasutusala, mida kasutatakse erinevates kohtades ja erinevate inimestega rääkides. Seda väidet tõestab ka keelekasutus eelnimetatud peredes, kus ühe vanemaga vestleb laps ühes keeles ning teise vanemaga teises keeles, mis tegelikkuses näitab, et laps on võimeline paralleelselt omandama mitut keelt (Karlep, 1998). Antud väite puhul on tähtis lastevanemate osakaal, kes ei tohiks suhtlemisel segada mõlemat keelt omavahel kokku (Leiwo, 1993).

Autori arvates jätab eestikeelne lasteaed oma jälje lapse emakeele arengule, sest tema keelele lisandub veel üks keel, mida tal on kommunikatsiooni jaoks tarvis. Siinjuures tõestab Hallap (2008), et muukeelse lapse tulek eestikeelses lasteaeda on lapse jaoks suur väljakutse, kuna ta peab kohanema uue keelekeskkonnaga. Intervjueeritavad kinnitavad, et nüüdseks oskab laps lasteaias hakkama saada ka emakeelt rakendamata, mis võib tähendada, et eesti keele valdamine on muutunud lapse jaoks igapäevaseks nähtuseks (Lepik & Püssim, 2002). Seega võis lapse juures emakeele kasutamist märgata siis, kui lapse eesti keele teadmine oli kas madalal tasandil või üldsegi puudus, kui ta esmalt lasteaias käima hakkas. Antud töö teooria osas rõhutatakse, et emakeele areng aitab kakskeelsel lapsel kujundada kõneorganite koordineerimise täpsust, keelerütmi ning stiili (Hint, 2002). Kõik intervjueeritavad leiavad, et laste emakeele areng enne lasteaeda minekut oli piisavalt eakohane, millest võime järeldada, et emakeele oskus on saavutatud teatud arengutasemel (Leiwo, 1993). Seevastu lapse praegust emakeele arengut hinnates osutatakse asjaolule, et lapsel on tekkinud eestipärane aktsent ja emakeelest erinev lausete struktuur, mida varem ei täheldatud. Tõenäoliselt laps ei omandanud emakeele stiilinüansse enne kui läks lasteaeda ning emakeel areng jäi puudulikuks (Hint, 2002). Toetudes intervjueeritavate ütlustele, väidab autor, et kahe keele keelekontaktide tulemusel kasutavad lapsed lausete moodustamisel osaliselt ühte ja osaliselt teist keelt ehk segavad sõnad kokku (Rannut et al., 2003).

Arendavate vahendite osas rõhutasid nii intervjueeritavad kui ka Tuuling (2008), et peavad oluliseks lapse emakeele arengule tähelepanu pööramist ning selle arenguga tegelemist. Autori arvates on kõige tõhusam meetod emakeele arendamiseks igapäevane suhtlemine, kuna laps reageerib kuulnud häälele juba teisel elukuul (Sarapuu, 2001). Just

seda moodust kasutavad ka intervjueeritavad kõige enam, sest nii on lapsel võimalus regulaarselt oma emakeelset kõnet kuulata ja sellele vastata. Tulemustest võib järeldada, et n-õ vanad head ja ühtlasi ka keeleoskust arendavad tegevused, nagu näiteks muinasjuttude ja luuletuste lugemine, pakuvad samuti endiselt lastele huvi. Mõneti üllatav oli täheldada, kui võrd erinevalt suhtusid lapsevanemad videopildi rakendamise vajalikkusesse lapse keelelises arengus. Mõned arvasid, et selline meetod ei aita kaasa lapse keelelisele arengule, teised aga vaatavad sihilikult emakeelseid multifilme, lastesaateid ja tavalisi telekanaleid, et laps kuuleks keele kõla. Baker (2000) leiab, et tavalised vahendid nagu koos loetud raamatud ja laulud jätavad lapsepõlvest sooje mälestusi, mis aitavad hoida häid suhteid oma perega ka tulevikus. Vanematel oli mõneti raske öelda, kui palju on lapsel Eestis olevaid eakaaslast, kellega nad suhtlevad emakeeles. Põhjuseks oli antud keelt valdavate inimeste vähesus Eestis. Huvitav oli see, et ühe intervjueeritava ainukeses Eestis elavas sama emakeelt kõnelevas sõpruskonnas räägivad lapsed omavahel ikkagi eesti keeles. Põhjendades olukorda sellega, kuna tuttavate laste emakeele areng on palju kehvem kui lasteaia sõneldav eesti keel ning nad ei suuda seda mängus vabalt kasutada.

Teine küsimus uuris *Mil määral tunnevad muukeelsete perede lapsevanemad hirmu enda esimese keele kadumise pärast ja kuidas oleks nende meelest võimalik keelekadu vältida*. Selgus, et käesoleva töö intervjueeritavad tunnevad muret kõige rohkem oma lapse kodukeele väikse sõnavara üle. Tõepoolest, kui laps viibib suurema osa päevast keskkonnas, kus kuuleb uusi väljendeid/ sõnu ja omandab erinevate valdkonnade oskusi just nimelt eesti keeles, siis võib oletada, et lapse sõnavara laieneb pigem eesti keeles ning kodukeele sõnavara suurenemine pidurdub või halvemal juhul hakkab kahanema. Leiwo (1993) nimetab seda mahajäänud keeleliseks arenguks ehk teisi sõnu keeleareng toimub väga aeglaselt. On võimalik, et emakeelse sõnavara areng peatub ja eestikeelne sõnavara lasteaia laieneb sel põhjusel, et kakskeelsed kasutavad oma keeli erinevatel asjaoludel (Baker, 2000). Laps on saanud emakeeles kindla sõnavara taseme, et hakkama saada igapäevaste tegevustega. Lasteaia täiendab sõnavara juba eesti keele sõnadega, seega emakeeles ta ei pruugi neid enam teada. Osa intervjueeritavatest tundsid muret ka lapse hääldamise korrektsuse ja käänete lõppude üle, kuid kõik vanemad koheselt parandavad oma laste keelevigu.

Keelte kadumine või hääbumine on tõsine probleem, mille põhjused on tavaliselt sotsiaalsed (Rannut et al., 2003). Antud töö intervjueeritavad ei tunne väga suurt muret emakeele kadumise pärast, kuna nende arvates tegelevad nad lapsega piisavalt, pöörates samas vajalikku tähelepanu ka emakeeles rääkimisele. Antud vanemate arvamused on autori poolt heaks kiidetud, sest emakeel aitab kujundada lapse identiteeti ning arendada lapse

teadmisi (Schwartz, 2013). Intervjueeritavate vastustest järeldab autor, et enamik vanemaid lasevad lapsel ise endale esimese keele valida, mida ta hakkab edaspidi oma elus kasutama, kuid nende sooviks ja tegutsemissuunaks on, et lapsed suhtleksid kodus ja sugulastega oma kodukeeles. Intervjueeritavate ideaaliks oleks, kui laps valdaks heal tasemel nii kodukeelt kui ka eesti keelt.

Kokkuvõttes võib öelda, et muukeelsed vanemad on enam-vähem rahul oma laste emakeele oskusega, kuid nad ei arva, et laste keele valdamine on perfektne. Samuti pooldavad vanemad oma laste kakskeelsust ning arvavad, et lapsel on õigus valida endale tulevikus esimene keel ise. Põhiliselt tähtsustatakse ikkagi seda, et laps suhtleks vanemate ja sugulastega oma emakeeles ehk keeles, mida ta on vanemate käest lapseas omandanud.

4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus

Käesoleva lõputöö piiranguks võib pidada asjaolu, et autor oli kogemusteta intervjueerija ning ei olnud intervjuude läbiviimisel alati piisavalt loominguline ning paindlik, ei osanud alati küsimusi juurde küsida ja seepärast polnud ka kõik vastused ehk nii sisukad, kui esialgu loodeti. Töö analüüsi sooritas ja kategooriad moodustas autor üksinda, kaaskodeerijat ei olnud. Teatud piiranguks võib pidada ka seda, et käesoleva töö autor on ise kakskeelne ja seepärast on eesti keele kirjalik väljendusoskus raskendatud.

Töö kirjutamise käigus õppis töö autor autor palju ja selles seisneb töö isiklik praktiline väärtus. Samuti võib töö pakkuda huvi muukeelsete lastevanematele, kelle laps käib eestikeelses lasteaias. Lasteaiaõpetajad võiksid samuti teada seda, kuidas toimub kakskeelse või muukeelse lapse puhul kodukeele areng ja mida lapsevanemad sellest arvavad.

Tänuõnad

Tänan kõiki intervjueeritavaid lapsevanemaid oma arvamuste jagamise eest. Samuti tänab autor kõiki, kes panustasid oma aega töö valmimise protsessile.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Ambridge, B. & Lieven, E. (2011). *Child Language Acquisition*. UK: Cambridge University Press.
- Baker, C. (2000). *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism*. UK: Multilingual Matters Ltd
- Eesti keele seletav sõnaraamat (2009). Külastatud aadressil www.keeleeveeb.ee.
- Eesti statistika, (2015). *Rahvaarv rahvuse järgi*. Külastatud aadressil <https://www.stat.ee/34267>
- Elektroonline Riigi Teataja (1992). *Eesti Vabariigi põhiseadus*. Külastatud <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>
- Haridussilm, (s.a.). Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=alus_yld_0.
- Haridus- ja Teadusministeerium, (s.a.) *Alusharidus*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/alusharidus>.
- Hallap, M. (2008). Eesti keel teise keelena. Kikas, E. (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 193-197). Tartu: Ülikooli kirjastus.
- Hamers, J.F. & Blanc, M.H.A. (2000). *Bilinguality and Bilingualism second edition*. Cambridge University Press
- Hint, M. (2002). *Keel on tõde, on õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa.
- Houwer, A. D. (1999). Two or more languages in early childhood: some general points and practical recommendations. Külastatud aadressil <http://www.ericdigests.org/2000-2/two.htm>.
- Hu, J., Torr, J. & Whiteman, P. (2014). Australian Chinese parents' language attitudes and practices relating to their children's bilingual development prior to school. *Journal of Early Childhood Research*, Vol. 12(2), 139–153.
- Sarapuu, H., (2001). Lapse keeleline areng. M. Veisson (Toim), *Väikelaps ja tema kasvukeskkond II*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Schwartz, M. (2013). *The impact of the First Language First model on vocabulary development among preschoolbilingual children*. Külastatud aadressil <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11145-013-9463-2>
- Stechuk, R. & Burns, S. (2005). *Making difference: A Framework for Supporting First and Second Language Development in Preschool Children of Migrant Farm Workers*. Washington: Academy for Educational Development.
- Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

- Kasemets, L. (2007). *Uusimmigrandid eesti haridusasutustes*. Tallinn: Uniprint AS.
- Kebbinä, M., Aja, U. (s.a.). *Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas: keelekümblusprogrammi näitel*. EDUKO.
- Krashen, S. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. New York: Pergamon.
- Krusell, S. (2008). Integratsioon Eestis. Eesti statistika (Toim.), *Teemaleht* (2).
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrukk.
- Lauristin, M., Vare, S., Pedastsaar, T., & Pavelson, M. (Toim.). (1998). *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Leiwo, M. (1993). *Lapse keeleline areng*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Lepik, I., & Püssim, A. (Toim.). (2002). *Rakendusepedagoogika õpik*. Tartu: AS Atlex.
- Loide, A. (2015). *Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusesse ja etnilise identiteedi kujundamisse*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Lust, B. (2006). *Child language acquisition and growth*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Mayring, P. (2000). *Qualitative Content Analysis*. Külastatud aadressil: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>
- Montrul, S. (2004). Convergent outcomes in L2 acquisition and L1 loss. In M. S. Schmid, B. Köpcke, M. Keijzer & L. Weilemar (Eds.). *First language attrition: Interdisciplinary perspectives on methodological issues*. (pp. 259-279). Amsterdam: John Benjamins Company
- Turian, D. & Altenberg, E. P. (1991). Compensatory strategies of child first language attrition. In H. W. Seliger & R. M. Vago (Eds.), *First language attrition* (pp.207-226). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rannut, Ü. (2004). *Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis*. AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Ilo Print.
- Rannut, Ü. & Rannut, M. (2010). Vene keele mõju Tallinna õpilaste kodukeelele. *Tallinna õpilaste kodukeele uuring 1 osa*.
- Rannut, M., Rannut, Ü. & Verschik, A. (2003). *Keel, võim, ühiskond*. Tallinn: TPÜ kirjastus
- Tuuling, L. (2008). Multikultuurilisus. Kikas, E. (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 182- 192). Tartu: Ülikooli kirjastus.
- Uustulnuk lasteaias – uus keel ja uus kultuur*. (s.a.). Külastatud aadressil: <http://www.innove.ee/UserFiles/Muu%20koduakeele/Uustulnuk%20lasteaias%20-%20uus%20keel%20ja%20uus%20kultuur.pdf>.

- Николаев, С. (2013). Феномен билингвизма: проблематика и исследовательские Перспективы. изъято с: <http://www.philol-journal.sfedu.ru/index.php/sfuphilol/article/view/631>
- Остапова, З., В. (2013). Родной (коми) язык в дошкольном образовании Республики Коми. Ураськина, Н., Пантелеева, В., Г., Комарова, А., М., Ложкина, М., М., Петрова, М., Н. & Коткова, А.,В. (Редак.) *Обучение родному языку в полиязычном пространстве: этнокультурный аспект дошкольного и начального общего образования (стр 9-14)*. Ижевск
- Протасова, Е. Ю., & Родина, Н. М. (2005). *Многоязычные в детском возрасте*. Санкт-Петербург: „Златоуст“.
- Вахтин, Н. Б. (2001). *Языки народов Севера в XX веке: очерки языкового сдвига*. Санкт-Петербург: Европейский университет.
- Вахтин, Н. Б., & Головкин, Е.В. (2004). *Социоллингвистика и социология языка*. Санкт-Петербург : Гуманитарная Академия.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Taustaküsimused

- Rääkige palun oma perest?
 - Pereliikmed - Kes on Teie pereliikmed?
 - Lapsed - Mitu last, mis vanus, mis keele kasutavad kodukeeleks?
 - Sugulased - Millised on Teil sugulased Eestis?
 - Kes on Teil sugulastest väljaspool Eestit?
 - Kodukeel/ keeled -Mis keeli Te kasutate kodus?
- Kas Teie pere on kogu aeg Eestis elanud?

Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad enda laste esimese keele/emakeele omandamist ja milliste vahenditega nad seda toetavad?

- Kuidas Teie sugulaskond toetab lapse emakeelt? Mis keeles räägivad vanavanemad lapsega?
- Mis keeles suhtleb Teie laps oma eakaaslastega? (Mis keelt räägivad lapse sõbrad?)
- Kuidas Te olete otsustanud lapse panna eestikeelsesse lasteaeda?
- Kas emakeele teadmine on Teie jaoks tähtis aspekt lapse arengus?
- Kuidas Te tutvustate lapsele emakeele väärtust? - tundub loogiline, raske vastata
Kuidas Te tähtsustate emakeelt?
- Kuidas Te tegelete teadlikult lapse emakeele arendamisega?
- Milliste vahendite abil Te suunate last rääkima emakeeles?
- Mis keeles Te valite lapsele mängu?
- Kuidas huvitub laps emakeele omandamise vastu?
- Milliste emakeeles vahentite vastu tunneb laps ise huvi? (raamatud, mängud, laulud, filmid) Rääkige palun sellest põhjalikum.
- Missugustes olukordades Te nõuate lapselt emakeele kasutamist? - raske vastata
- Kumba keelt eelistab Teie laps kasutada rohkem väljaspool lasteaeda?
- Kuidas käitub Teie laps kui ta ei suuda ennast emakeeles selgelt väljendada?
- Kuidas mängib Teie lapse mängu, mis arendavad emakeelt?

Mil määral tunnevad muukeelsete perede lapsevanemad hirmu enda esimese keele kadumise pärast ja kuidas oleks nende meelest võimalik keelekadu vältida?

- Milleks Te soovite säilitada lapsel emakeelt?
- Kuidas eestikeelne lasteaed mõjutas Teie lapse emakeele arengu?
- Kas Teie laps kasutab emakeelt ka lasteaias?
- Millised mured Teil tekkivad lapse emakeele arengu suhtes?
- Kuidas Te olete märganud oma lapsel emakeele hõrenemist või ära kadumist?
- Mil viisil Te püiate vältida lapse keelekadu?
- Kas Teil tekib tunne, et Te ei suuda oma last aidata emakeele arengus?